

Tadeusz Zbigniew LESZCZYŃSKI

ENERGETYKA NA BAŁKANACH – MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ A FEDERACJĄ ROSYJSKĄ

Abstrakt

W ostatnich kilku latach światowa polityka energetyczna determinowana jest szybkim rozwojem energetyki niekonwencjonalnej, w tym w szczególności energetyki wiatrowej, brakiem jednolitego stanowiska odnośnie dalszego rozwoju energetyki jądrowej, rewolucją łupkową w USA, kontrowersyjną polityką klimatyczną Unii Europejskiej oraz wykorzystywaniem gazu ziemnego do celów politycznych przez Rosję. Autor próbuje odpowiedzieć na pytania jakie główne podmioty funkcjonują w sektorze paliw i energii państw bałkańskich? Analizie poddane zostaną ww. podmioty w: Albanii, Bośni i Hercegowinie, Bułgarii, Chorwacji, Czarnogórze, Grecji, Kosowie, Macedonii, Rumunii, Serbii i Słowenii. Autor podkreśla wagę konieczności zapewnienia nieprzerwanych dostaw energii dla odbiorców w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: energetyka, Bałkany, Unia Europejska, Federacja Rosyjska.

Wstęp

Energia odgrywa jedną z najważniejszych ról w rozwoju gospodarczym państw oraz codziennym życiu ich obywateli. M. Borgosz-Koczwara i K. Herlender wskazują¹, że do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego niezbędne jest uzyskanie wysokiego poziomu spójności celów pomiędzy podmiotami odpowiedzialnymi za dostawy energii, którymi według nich w pierwszej kolejności są samorządy i przedsiębiorstwa sektora energetycznego. K. Kałużna i R. Rosicki do głównych podmiotów bezpieczeństwa energetycznego zaliczają państwa, podmioty produkujące energię, przetwarzające ją lub będące operatorami sieciowymi, a także producentów surowców energetycznych². Według M. Kumanowskiego zakres podmiotowy analizy porównawczej może dotyczyć³: całego kraju, wybranych lub wszystkich sekcji gospodarki, wybranych lub

---

¹ M. Borgosz-Koczwara, K. Herlender, *Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego – potrzeba czy konieczność?*, „Energetyka” 2007, nr 12.

² K. Kałużna, R. Rosicki, *Wymiary bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej*, Wyd. Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2010, s. 15.

³ M. Kumanowski, *Problemy metodyczne związane z międzynarodowymi analizami porównawczymi energochłonności gospodarki narodowej*, „Polityka energetyczna” 1998, t. 1, z. 1-2.

wszystkich działów, grup lub klas wchodzących w skład poszczególnych sekcji, bądź wybranych wyrobów przemysłowych, technologii lub usług.

Unia Europejska jest zainteresowana rozwijaniem współpracy z obecnymi i potencjalnymi innymi partnerami handlowymi dostarczającymi paliwa i energię. Należą do nich m.in. kraje Bliskiego i Środkowego Wschodu oraz basenu Morza Kaspijskiego, a także państwa Azji Centralnej. Drogi transportu z powyższych obszarów w sposób naturalny wiodą przez terytorium państw bałkańskich oraz przez Rosję. Ze względu na konflikty gazowe rosyjsko-białoruski i rosyjsko-ukraiński⁴ oraz wstrzymanie transportu ropy naftowej z Rosji do rafinerii w Możejkach po jej zakupie przez polski Orlen niezmiernie istotna jest dywersyfikacji źródeł nośników energii, a także dywersyfikacji ich dróg transportu.

W ostatnich kilku latach światowa polityka energetyczna determinowana jest szybkim rozwojem energetyki niekonwencjonalnej, w tym w szczególności energetyki wiatrowej, brakiem jednolitego stanowiska odnośnie dalszego rozwoju energetyki jądrowej, rewolucją łupkową w USA, kontrowersyjną polityką klimatyczną Unii Europejskiej oraz wykorzystywaniem gazu ziemnego do celów politycznych przez Rosję. Podkreślając wagę konieczności zapewnienia nieprzerwanych dostaw energii dla odbiorców w państwach członkowskich Unii Europejskiej w niniejszym rozdziale udzielona zostanie odpowiedź na pytanie: *jakie główne podmioty funkcjonują w sektorze paliw i energii państw bałkańskich?* Analizie poddane zostaną ww. podmioty w: Albanii, Bośni i Hercegowinie, Bułgarii, Chorwacji, Czarnogórze, Grecji, Kosowie, Macedonii, Rumunii, Serbii i Słowenii.

Albania

W obszarach gospodarki związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego Albanii funkcjonują głównie przedsiębiorstwa publiczne, w tym:

- Albańska Korporacja Energetyczna (alb. Korporata Elektroenergjeteke Shqiptare – KESH),
- Albańskie Przedsiębiorstwo Naftowe Albpetrol,
- Albańskie Przedsiębiorstwo Przerobu i Handlu Ropą Naftową ARMO,
- Państwowe Przedsiębiorstwo Usług Naftowych Servcom.

KESH jest głównym graczem na rynku energii elektrycznej, który w Albanii charakteryzuje się pionową strukturą segmentów produkcji, przesyłu i dystrybucji – KESH sh.a. wytwarza, OST sh.a. przesyła, a ČEZ Shperndarje sh.a. dystrybuuje⁵.

KESH sh.a.⁶ składa się z dwóch pionowo zintegrowanych segmentów: KESH Gen i Furnizuesi Publik me Shumice (Publiczny Dostawca Hurtowy - PDH), które działają jako jeden podmiot. Zgodnie z dekretem Rady Ministrów z dnia 19 marca 2008 r. w Albanii określony został model rynku energii elektrycznej, zgodnie z którym PDH i KESH Gen mają zostać rozdzielone, zarówno pod względem

---

⁴ W szczególności rosyjsko-ukraiński spór gazowy w 2009 r. doprowadził do poważnych problemów z zaopatrzeniem państw bałkańskich w gaz ziemny i w niemal wszystkich krajach regionu stał się impulsem do debaty dotyczącej bezpieczeństwa energetycznego, przypis własny.

⁵ Por. Competition Commission Decision no. 159 of 19.11.2010 *Recommendations on increasing competition in the electricity market*, Tirana 2010.

⁶ <http://www.kesh.com.al>, 30.06.2014.

funkcjonalnym, jak i finansowym. Ich rozdział ma utworzyć warunki dla konkurencji na rynku. Ponadto skutkować to będzie rozdziałem funkcyjnym i finansowym operatora systemu przesyłowego od operatora systemu dystrybucji, co ma zapoczątkować konkurencję między dystrybutorami, zapewniając wzrost efektywności i obniżenie kosztów.

OST sh.a.⁷ jest niezależnym przedsiębiorstwem, będącym własnością skarbu państwa, wydzielonym w 2003 r. z KESH⁸, odpowiedzialnym za przesył energii elektrycznej, które jest także operatorem rynku, odpowiedzialnym m.in. za dostarczanie energii od wytwórców do dystrybutora i odbiorców hurtowych, jak również za import i eksport energii elektrycznej.

ČEZ Shperndarje sh.a.⁹, jako DSO działa w Albanii od 2009 r., kiedy to nabył 76% wydzielonego z KESH segmentu dystrybucji energii elektrycznej. Spółka po restrukturyzacji, reorganizacji wewnętrznej i standaryzacji wszystkich procesów spełnia dwie funkcje: medium dystrybucji energii elektrycznej niskich napięć (0,4-35 kV) oraz sprzedawcy energii elektrycznej do odbiorców końcowych.

Albpetrol sh.a.¹⁰ w Patos, założone w 1999 r., jest przewidzianą do prywatyzacji spółką akcyjną, której 100% akcji należy do skarbu państwa reprezentowanego przez METE, posiadającą ponad sześćdziesięcioletnie doświadczenie w wydobywaniu ropy naftowej i gazu ziemnego. Posiada oddziały w: Marinza, Ballsh, Sheqisht, Kucova i Gorisht. Dysponuje rurociągami, gazociągami oraz szybami wydobywczymi. Eksploatuje trzy pola naftowe (w tym częściowo największe Patos-Marinza) i siedem pól gazowych (w tym największe Delvina).

Przedsiębiorstwo Przerobu i Handlu Ropą Naftową ARMO¹¹ posiada rafinerie ropy naftowej w Ballash (największa w kraju) i Fier¹², o łącznej zdolności rafinacji 1,5 mln ton surowca rocznie, a także terminal eksportowo-importowy i magazyny o pojemności 220 tys. m³. W 2008 r. przedsiębiorstwo zostało sprzedane amerykańsko szwajcarskiemu konsorcjum firm: Refinery Associates of Texas, Anika Enterprises SA oraz Mercuria Energy Group.

Servcom sh.a.¹³ świadczy usługi wsparcia dla albańskiego przemysłu naftowego, głównie dla Albpetrol.

W Albanii ropę naftową wydobywa m.in. kanadyjska kompania poszukiwawczo-wydobywczą ropy naftowej i gazu ziemnego Bankers Petroleum Ltd¹⁴, która koncentruje swoje działania na eksploracji pola naftowego Patos-Marinza (posiada 100% udziałów w złożu Kuçova). Firma użytkuje pięć platform wiertniczych oraz eksploatuje kilkadziesiąt czynnych poziomych odwiertów produkcyjnych. Obecne są także m.in.: ExxonMobil, Petrom (OMV), Oil and Gas Stream i inne firmy zagraniczne.

---

⁷ <http://www.ost.al>, 30.06.2014.

⁸ Government Decree no. 797, dated 4.12.2003 *For establishing of the Transmission System Operator*.

⁹ <http://www.cez.al>, 30.06.2014.

¹⁰ <http://www.alb-petrol.com>, 30.06.2014.

¹¹ <http://armorefinery.com>, 30.06.2014.

¹² Są to jedyne rafinerie w Albanii, odkąd zamknięto rafinerię Booth, przypis własny.

¹³ Przedsiębiorstwo zostało utworzone w 1999 r. wraz z Albpetrol i ARMO po podziale Albańskiej Korporacji Naftowej (ang. Albanian Petroleum Corporation – APC), przypis własny.

¹⁴ <http://www.bankerspetroleum.com>, 30.06.2014.

Bośnia i Hercegowina

Niezależny Operator Systemu w Bośni i Hercegowinie (boś. Nezavisni Operator Sistema u Bosni i Hercegovini, NOS BiH)¹⁵, z siedzibą w Sarajewie, odpowiada za: kontrolę działania wszystkich systemów transmisyjnych wysokich napięć w Bośni i Hercegowinie, o napięciu elektrycznym 110 kV i wyższym, kontrolę urządzeń i systemów głównego centrum kontroli i narzędzi zdalnego sterowania, kontrolę bilansowania rynku, nabywanie usług pomocniczych i oferowanie usług systemu, przygotowanie, modyfikację i stosowanie wiarygodnych standardów i reguł rynkowych, zapewnienie niedyskryminacyjnego traktowania użytkowników systemu oraz ich ewidencjonowanie, analizę i dystrybucję faktur jako podstaw przewidywanych taryf bazujących na kosztach działania systemu przesyłu i bilansowania rynku oraz koordynację i zatwierdzanie planowanych przerw transmisji oraz koordynację generowanych mocy.

Elektroprenos BiH¹⁶ – przedsiębiorstwo państwowe odpowiedzialne za przesył, utrzymanie, modernizację, rozwój i zarządzanie siecią przesyłu energii elektrycznej w Bośni i Hercegowinie, z siedzibą w Banja Luce, którego oddziały mają siedziby w: Banja Luce, Mostarze, Sarajewie i Tuzli. Przedsiębiorstwo zapewnia także dostęp stron trzecich do sieci przesyłowej i sieci dystrybucyjnych oraz unbundling wytwarzania i przesyłu. Właścicielami spółki są Federacja Bośni i Hercegowiny (58,9%) i Republika Serbska (41,1%).

Produkcję, dystrybucję, eksport i import energii elektrycznej prowadzą m.in.: Elektroprivreda Hrvatske Zajednice Herceg Bosne d.d. Mostar¹⁷, Elektroprivreda Bosne i Hercegovine d.d. Sarajevo¹⁸, Elektroprivreda Republike Srpske a.d. Trebinje¹⁹, Ezpada d.o.o. Čapljina²⁰, Aluminij d.d. Mostar²¹, Rudnap d.o.o. Banja Luka²², BSI d.o.o. Jajce²³.

W 2009 r, w wyniku połączenia Elektroprivredy BiH, największej spółki produkującej energię energetyczną, i siedmiu kopalń: Kakanj d.o.o. w Kakanj, Breza doo w Brezie, Gračanica d.o.o. w Gornji Vakuf – Uskoplje, Abid Lolić doo w Travnik – Bila, Kreka w Tuzli, Đurđevik w Đurđeviku i Zenica d.o.o. w Zenicy, utworzony został koncern EP BiH. Obecnie EP BiH modernizuje posiadane kopalnie ze środków własnych.

W sektorze ropy naftowej Bośni i Hercegowiny zasadniczą rolę odgrywa utworzona w 2002 r. rosyjska firma NeftegazInKor²⁴, część państwowego koncernu Zarubezhneft²⁵. Działalność NeftegazInKor obejmują wdrażanie i rozwój kompleksowych programów dotyczących ropy naftowej i gazu ziemnego w Rosji i

---

¹⁵ <http://www.nosbih.ba>, 30.06.2014.

¹⁶ <http://www.elprenosbih.ba>, 30.06.2014.

¹⁷ <http://www.ephzhh.ba>, 30.06.2014.

¹⁸ <http://www.elektroprivreda.ba>, 30.06.2014.

¹⁹ <http://www.ers.ba>, 30.06.2014.

²⁰ <http://www.ezpada.com>, 30.06.2014.

²¹ <http://www.aluminij.ba>, 30.06.2014.

²² Nie posiada strony www, licencja dostępna na <http://www.derk.ba>, przypis własny.

²³ <http://www.bsibh.com>, 30.06.2014.

²⁴ <http://www.neftegazincor.ru>, 30.06.2014.

²⁵ <http://www.zarubezhneft.ru>, 30.06.2014.

poza jej granicami, od poszukiwań surowca do eksploatacji pól naftowych na lądzie i na morzu, a także budowę i eksploatację infrastruktury naftowej i gazowej (terminale, magazyny, rafinerie). Do NeftegazInKor należą rafinerie w Brodzie i Modriču oraz sieć stacji benzynowych. Do spółki należą także stacje benzynowe NESTRO Petrol w Serbii.

Do NeftegazInKor należy również spółka komandytowa OPTIMA Group z siedzibą w Banja Luce, utworzona w 2008 r., handlująca ropą naftową i produktami ropopochodnymi. Przedsiębiorstwo dostarcza surowiec do rafinerii w Brodzie i Modriču, zarządza ww. rafineriami, a także dostarcza wytwarzane w nich produkty do odbiorców w Bośni i Hercegowinie oraz innych krajach. Produkty spółki OPTIMA oraz obu rafinerii dostarczane są na rynek pod marką NESTRO.

Rafineria w Brodzie²⁶, która wznowiła działalność w 2000 r. (wstrzyma-ną w 1991 r.), w momencie reaktywacji posiadała możliwość przetwarzania 1,5-1,8 tys. t ropy naftowej dziennie (przed zamknięciem było to 9 tys. t/dobę). Obecnie (od 2008 r.) rafineria przetwarza 100 tys. t ropy naftowej miesięcznie. Surowiec dostarczany jest z Rosji rurociągiem przez Chorwację.

Rafineria w Modriču²⁷ była dawniej (do 1992 r.) producentem i eksport-terem olejów silnikowych, smarów i parafin na rynki zachodnioeuropejskie. Produkcję wznowiono w 1996 r. Po przekształceniu w spółkę (2003) 62,3% akcji pozostało w rękach skarbu państwa (11,01% akcji przekazano pracownikom). W 2007 r. rosyjskie przedsiębiorstwo NeftegazInKor zostało większościowym właścicielem, nabywając 75,65% udziałów. Produkty wytwarzane w rafinerii Modrica dystrybuowane są na terenie całej Bośni i Hercegowiny przez sieci pośredników. Eksportowane są także do innych krajów, takich jak: Serbia (poprzez firmę Optima Modriča doo w Belgradzie), Czarnogóra (Veritas doo w Bijelo Polju), Macedonia (Ngh export import Ltd w Skopje) i Chorwacja (kilka odrębnych firm, m.in. w Zagrzebiu, Zadarze, Karlovacu, Pleternicy i Hrvatskiej Kostajnicy).

Sieć stacji benzynowych, działająca w latach 2000-2010 pod nazwą NIRS ZDP Petrol, z siedzibą w Banja Luce, pod koniec 2010 r. zmieniła nazwę na NESTRO Petrol²⁸. W 2007 r. 80% jej udziałów przejęła rosyjska spółka NeftegazInKor. Stacje oferują paliwa, pełną gamę olejów i smarów, a także kosmetyki samochodowe, części samochodowe i butle z gazem.

Bośnia i Hercegowina nie posiada własnych złóż gazu ziemnego, a zapotrzebowanie pokrywane jest importem z Rosji przez przedsiębiorstwa:

- Energoinvest d.d. Sarajewo²⁹ - nabywa gaz bezpośrednio z Rosji i zawiera porozumienia międzynarodowe na jego transport do Bośni i Hercegowiny,
- BH-Gas d.o.o. Sarajewo³⁰ - jest największym przedsiębiorstwem zajmującym się sprzedażą gazu ziemnego w Bośni i Hercegowinie i jedynym sprzedającym gaz odbiorcom hurtowym bezpośrednio dołączonym do gazociągu, którym gaz jest importowany,

---

²⁶ <http://rafinerija.com>, 30.06.2014.

²⁷ <http://www.modricaoil.com>, 30.06.2014.

²⁸ <http://www.nestropetrol.com>, 30.06.2014.

²⁹ <http://www.energoinvest.com>, 30.06.2014.

³⁰ <http://www.bh-gas.ba>, 30.06.2014.

- Sarajevo-gas d.o.o. Sarajevo³¹ - jest drugim co do ilości sprzedanego surowca przedsiębiorstwem zajmującym się sprzedażą gazu ziemnego, dysponuje 117 km sieci gazociągów dystrybucyjnych w Sarajewie,

- Gaspromnet a.d. Istočno Sarajevo-Pale³² – importuje, dostarcza i transportuje gaz w Republice Serbskiej Bośni i Hercegowiny.

Oprócz ww. przedsiębiorstw w sektorze paliw i energii działają m.in. liczne kopalnie węgla brunatnego i elektrownie.

Bułgaria

Podstawową rolę w sektorze paliw i energii w Bułgarii odgrywa Bułgarski Holding Energetyczny (ang. Bulgarian Energy Holding – BEH) EAD³³, ze 100% udziałem skarbu państwa, został utworzony w 2008 r. Do jego zadań należy m.in.: produkcja, przesył, magazynowanie, zarządzanie, dystrybucja, zakup i sprzedaż gazu ziemnego, energii elektrycznej, energii cieplnej, węgla oraz innych typów energii i surowców dla potrzeb energetycznych.

BEH EAD obejmuje m.in.:

- Bulgargaz EAD³⁴ – jedyne go dostawcę gazu na terytorium Bułgarii, posiadającego wyłączność do 2041 r., zobowiązanego do zapewnienia nieprzerwanych i odpowiednich jakościowo dostaw gazu do klientów, operatorów systemu przesyłowego (OSP), operatorów systemów dystrybucyjnych (OSD) oraz przedsiębiorstw magazynujących gaz (OSM),

- Bulgartransgaz EAD³⁵ – operatora systemu przesyłowego gazu ziemnego, zajmującego się ponadto: magazynowaniem, konserwacją, eksploatacją i zarządzaniem podziemnymi magazynami gazu, który prowadzi także politykę cenową przyłączania, przesyłu i magazynowania gazu ziemnego, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem, posiada licencję OSP i OSM,

- Państwową Spółka Elektryczną (bułg. Националната Електрическа Компания - NEK)³⁶, jednoosobową spółkę Skarbu Państwa, w imieniu którego prawa właścicielskie wykonuje Minister Gospodarki i Energetyki, prowadzącą działalność w zakresie: generacji i transmisji energii elektrycznej, scentralizowanego zakupu i sprzedaży energii elektrycznej, dostaw energii elektrycznej do klientów dołączonych do sieci transmisyjnej, importu i eksportu energii elektrycznej, budowy i eksploatacji obiektów generacji i przesyłu energii,

- Operatora Systemu Elektroenergetycznego (ang. Electricity System Operator - ESO)³⁷, przedsiębiorstwo pomocnicze Państwowej Spółki Elektrycznej, w którym NEK posiada 100% udziałów, prowadzącego działalność w zakresie: planowania, synchronizacji i kontroli systemu elektroenergetycznego, utrzymanie i konserwacja energetycznej sieci przesyłowej, monitorowanie rynku energii elektrycznej,

---

³¹ <http://www.sarajevogas.ba>, 30.06.2014.

³² <http://www.gaspromnet.com>, 30.06.2014.

³³ <http://www.bgenh.com>, 30.06.2014.

³⁴ <http://www.bulgargaz.bg>, 30.06.2014.

³⁵ <http://www.bulgartransgaz.bg>, 30.06.2014.

³⁶ <http://www.nek.bg>, 30.06.2014.

³⁷ <http://www.tso.bg>, 30.06.2014.

- Kozloduy NPP³⁸ – elektrownię jądrową w Kozłoduju, główny zakład wytwarzania energii elektrycznej w Bułgarii, dostarczający ponad jedną trzecią produkowanej w kraju energii elektrycznej³⁹, bez generacji gazów cieplarnianych do atmosfery, dysponujący własnym centrum przechowywania wypalonego paliwa jądrowego,

- Mini Maritsa Iztok EAD⁴⁰ – największego producenta węgla brunatnego w Bułgarii, dostarczającego surowca dla elektrowni ciepłych w regionie, zajmującego się także importem i sprzedażą węgla, szkoleniem i przekwalifikowaniem pracowników

- Maritsa East 2 TPP EAD⁴¹ – największą elektrownię ciepłą (1450 MW) opalaną węglem brunatnym ze złoża Mini Maritsa Iztok, zlokalizowaną w pobliżu m. Radetsky (280 km od Sofii i 60 km od Starej Zagory).

Chorwacja

Hrvatska elektroprivreda (HEP) d.d.⁴² jest państwową spółką zajmującą się produkcją, przesyłem i dystrybucją energii elektrycznej, a także dostawami ciepła i dystrybucją gazu ziemnego. Jako spółka dominująca w Grupie HEP pełni funkcję firmy zarządzającej grupą oraz gwarantuje bezpieczeństwo i niezawodność dostaw energii elektrycznej do odbiorców.

W skład Grupy HEP wchodzi m.in. przedsiębiorstwa:

- HEP Proizvodnja d.o.o.⁴³ – produkujące energię elektryczną, a także dostarczające energię ciepłą w Zagrzebiu, Osijeku i Sisaku, dysponujące 25 elektrowniami wodnymi i 8 elektrowniami ciepłymi, opalanymi ropą naftową, gazem ziemnym lub węglem, o łącznej mocy zainstalowanej 4 GW do produkcji energii elektrycznej i 974 MW do produkcji ciepła (jedna z elektrowni, elektrownia szczytowo-pompowa Buško blato d.o.o., jest zlokalizowana w Bośni i Hercegowinie),

- HEP Obnovljivi izvori energije d.o.o.⁴⁴ – zajmujące się przygotowaniem, budową i eksploatacją elektrowni wykorzystujących odnawialne źródła energii (elektrownie wiatrowe, małe elektrownie wodne, elektrownie geotermalne itd.), produkujące energię elektryczną ze źródeł odnawialnych oraz propagującym zalety wykorzystania OZE,

- Krško NPP – HEP jest współwłaścicielem (50%) elektrowni jądrowej w Słowenii,

---

³⁸ <http://www.kznpp.org>, 30.06.2014.

³⁹ Elektrownia posiadała 6 bloków WWER o łącznej mocy 3760 MW, ale w wyniku podjętych zobowiązań przed wejściem do Unii Europejskiej cztery z nich zostały wyłączone i od początku 2007 r. udział w krajowej produkcji energii elektrycznej elektrowni jądrowej w Kozłoduju wynosi 34%, przypis własny.

⁴⁰ <http://www.marica-iztok.com>, 30.06.2014.

⁴¹ <http://www.tpp2.com>, 30.06.2014.

⁴² <http://www.hep.hr>, 30.06.2014.

⁴³ <http://www.hep.hr/proizvodnja/>, 30.06.2014.

⁴⁴ <http://www.hep.hr/oe/>, 30.06.2014.

- HEP Operator prijenosnog sustava d.o.o.⁴⁵ – odpowiadające za przesył, import, eksport i tranzyt energii elektrycznej, utrzymanie i rozwój sieci przesyłowej oraz ochronę środowiska naturalnego,

- HEP Operator distribucijskog sustava d.o.o.⁴⁶ – odpowiada za dostawy energii elektrycznej od sieci przesyłowej do odbiorców, zarządzanie sprzedażą, pomiar, rozliczanie i zbieranie płatności, a także za utrzymanie, budowę i rozbudowę sieci dystrybucyjnej.

Do Grupy HEP należą także: HEP Opskrba d.o.o.⁴⁷ (zapewnia różnorodne rodzaje usług i produktów energetycznych), HEP Trgovina d.o.o. (prowadzi zakup i sprzedaż energii elektrycznej, optymalizuje pracę elektrowni oraz pośredniczy w handlu energią elektryczną na rynku krajowym i międzynarodowym), HEP Toplinarstvo⁴⁸ (prowadzi dystrybucję i sprzedaż ciepła na obszarze miast: Zagrzeb, Osijek, Sisak i części powiatu Zagrzeb), HEP Plin d.o.o.⁴⁹ (dostarcza gaz ziemny do klientów w powiatach: Osijek-Baranja, Požega-Slavonia-Drawy oraz Virovitica), HEP ESCO d.o.o.⁵⁰ (świadczy usługi projektowe, wykonawcze i finansowe w komercyjnych projektach energetycznych).

Poszukiwaniem i wydobywaniem ropy naftowej i gazu ziemnego, przetwórstwem ropy naftowej oraz dystrybucją ropy naftowej i produktów naftowych zajmuje się Industrija Nafta d.d. (INA)⁵¹, posiadająca w powyższym zakresie silną pozycję w regionie, w której od 2003 r. 25% udziałów posiada węgierski MOL. INA dysponuje rafineriami w Rijeci i Sisaku, zarządza 454 stacjami benzynowymi w Chorwacji i krajach sąsiednich oraz prowadzi działalność poszukiwawczą i wydobywczą m.in. w Angoli, Egipcie, Libii i Syrii.

W skład Grupy INA w Chorwacji wchodzi spółki zlokalizowane m.in. w Zagrzebiu: Crosco d.o.o.⁵² (prowadząca wiercenia na lądzie i na morzu oraz świadcząca usługi transportu wydobywanego surowca), STSI d.o.o.⁵³ (świadcząca usługi techniczne dla sprzętu służącego poszukiwaniu i wydobywaniu ropy naftowej i gazu ziemnego), INA MAZIVA d.o.o.⁵⁴ (produkująca smary), Přírodní PLIN d.o.o.⁵⁵ (do 2009 r. poszukująca i wydobywająca gaz ziemny, a obecnie zajmująca się głównie kupnem, transportem i sprzedażą gazu) oraz w Osijeku: INA - Osijek Petrol d.d.⁵⁶ (sieć stacji benzynowych).

W skład Grupy INA wchodzi również firmy poza Chorwacją, m.in.: Interina d.o.o. Ljubljana, INA BH d.d. Sarajevo, INA d.o.o. Beograd.

---

⁴⁵ <http://www.hep.hr/ops/>, 30.06.2014.

⁴⁶ <http://www.hep.hr/ods/>, 30.06.2014.

⁴⁷ <http://www.hep.hr/opskrba/>, 30.06.2014.

⁴⁸ <http://www.hep.hr/toplinarstvo/>, 30.06.2014.

⁴⁹ <http://www.hep.hr/plin/>, 30.06.2014.

⁵⁰ <http://www.hep.hr/esco/>, 30.06.2014.

⁵¹ <http://www.ina.hr>, 30.06.2014.

⁵² <http://www.crosco.com>, 30.06.2014.

⁵³ <http://www.stsi.hr>, 30.06.2014.

⁵⁴ <http://www.mazivia.hr>, 30.06.2014.

⁵⁵ <http://www.ina.hr/default.aspx?id=1936>, 30.06.2014.

⁵⁶ <http://www.osijek-petrol.hr>, 30.06.2014.

Czarnogóra

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić (EPCG)⁵⁷, posiad łącznie moc zainstalowaną 858 MW, prowadzi działalność w zakresie:

- wytwarzania energii elektrycznej,
- dystrybucji energii elektrycznej,
- zakupu i sprzedaży energii elektrycznej,
- budowy i utrzymania obiektów energetycznych.

W 2009 r. Elektroprivreda została podzielona i wyodrębniono z niej JSC Prenos, któremu powierzono przesył energii elektrycznej od wytwórcy do odbiorcy. Zgodnie z decyzją akcjonariuszy spółka Prenos zmieniła nazwę na Crnogorski elektroprenosni Sistem AD (CGES).

CGES⁵⁸ dysponuje siecią przesyłową składającą się z linii i podstacji 400 kV, 220 kV i 110 kV, która posiada dobre połączenia z krajami sąsiednimi:

- Bośnią i Hercegowiną: linią przesyłową 400 kV (Podgorica – Trebinje), dwoma liniami 220 kV (Perućica – Trebinje i Piva – Sarajevo) oraz dwiema liniami 110 kV (Herceg Novi – Trebinje i Niksic/Vilusi – Bileća),
- Serbią: dwiema liniami przesyłowymi 220 kV (TPP 2 – Bjelovar i TPP 2 – Pozega) oraz jedną linią 110 kV (Piva 1 – Potpeć/Zamršten),
- Kosowem: jedną linią 400 kV (Ribarevine – Kosowo B),
- Albanią: jedną linią przesyłową 400 kV (Podgorica 2 - Tirana/Elbasan) i jedną 220 kV (Podgorica 1 – Vau Dejes).

Jugopetrol AD Kotor⁵⁹ prowadzi handel detaliczny i hurtowy, zaopatrzenie, magazynowanie i dystrybucję produktów naftowych, a także poszukiwania ropy naftowej i gazu ziemnego pod dnem Adriatyku. Spółka posiada instalacje na 2 lotniskach (Podgorica i Trivat), 3 magazyny produktowe, 38 stacji benzynowych w Czarnogórze i kilka w Bośni i Hercegowinie.

Do największych dystrybutorów paliw w Czarnogórze należą również: Montenegro Bonus d.o.o. Cetinje oraz Petrol d.d. Ljubljana.

Grecja

Public Gas Corporation SA (DEPA)⁶⁰, utworzona w 1988 r., rozwija infrastrukturę gazową, prowadząc kluczowe dla kraju projekty, co uczyniło z Grecji jedno z głównych centrów konsumpcji gazu ziemnego w Europie. Korporacja zbudowała ponad 1000 km sieci przesyłowych wysokich ciśnień, 500 km sieci dystrybucyjnych średnich ciśnień oraz rozległe sieci gazociągów niskich ciśnień w największych miastach. DEPA zbudowała także terminal skroplonego gazu ziemnego (LNG) w Revythoussa połączony podwodnym gazociągiem do głównego systemu przesyłowego oraz gazociąg z Turcji (Karatsampe) do Grecji (Komotini). DEPA, poprzez spółki zależne, prowadzi działalność w całym spektrum dotyczącym gazu ziemnego, w tym jest głównym dostawcą gazu do Grecji

---

⁵⁷ <http://www.epcg.co.me>, 30.06.2014.

⁵⁸ <http://cges.me>, 30.06.2014.

⁵⁹ <http://www.jugopetrol.co.me>, 30.06.2014.

⁶⁰ <http://www.depa.gr>, 30.06.2014.

Public Power Corporation SA (DEH)⁶¹ w 34 dużych elektrowniach ciepłych (zasilanych węglem brunatnym, ropą naftową lub gazem ziemnym) i wodnych i 3 farmach wiatrowych zintegrowanych z systemem krajowym oraz 61 niezależnych na Krecie, Rodos i innych wyspach (39 ciepłych, 2 wodnych, 15 farmach wiatrowych i 5 fotowoltaicznych), posiadających łączną moc zainstalowaną 12.760 MW, wytwarza ponad 53 TWh energii elektrycznej rocznie. DEH wydobywa także węgiel brunatny w kopalniach Ptolemais i Megalopolis.

PPC Renewables SA⁶², w 100% zależna od DEH, prowadzi działalność w dziedzinie odnawialnych źródeł energii. W 23 farmach wiatrowych, 15 małych hydroelektrowniach i 11 elektrowniach fotowoltaicznych dysponuje całkowitą mocą zainstalowaną 144,7 MW, posiadając ok. 10% udziałów w rynku (2011).

Hellenic Transmission System Operator SA⁶³, utworzony w 2000 r., łączy ze sobą sieci w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw energii elektrycznej w całym kraju. Przedsiębiorstwo pełni role: operatora systemu przesyłowego (OSP) i operatora systemów energii elektrycznej (rodzaj giełdy energii, na której transakcje zawierają wytwórcy i konsumenci energii elektrycznej).

Hellenic Petroleum SA⁶⁴ posiada i eksploatuje 3 rafinerie w Grecji (w Aspropyrgos, Elefsina i Salonikach) o rocznej możliwości przerobu odpowiednio 7,5 mln t, 5 mln t i 3,4 mln t ropy naftowej (68% mocy krajowych), za pośrednictwem spółki powiązanej EL.P.ET. Balkaniki SA⁶⁵, posiada udziały większościowe w jedynej macedońskiej rafinerii OKTA AD⁶⁶ w Skopje, o mocy przerobowej 2,5 mln t ropy naftowej rocznie, oraz posiada dwie rozlewnie gazu płynnego LPG i jeden zakład produkcji i pakowania smarów. Będące w dyspozycji spółki rafinerie greckie posiadają łącznie zbiorniki o pojemności 6,65 mln m³. Spółka dystrybuje paliwo lotnicze na kilkunastu głównych lotniskach w regionie oraz sprzedaje swoje produkty poprzez dwie sieci handlowe: Petroleum i EKO, w Grecji, Macedonii, Bułgarii, Serbii i Czarnogórze. Sieć EKO dysponuje 7 tys. placówek handlowych, a sieć Petroleum obejmuje ponad 1 tys. stacji benzynowych.

Rafineria Aspropyrgos⁶⁷ jest jednym z najnowocześniejszych kompleksów zakładów rafinacyjnych w Europie. Umożliwia kraking katalityczny 45 tys. b/d ropy naftowej, dostarczając 80% benzyn produkowanych w całym przedsiębiorstwie. Elefsina - Hellenic Petroleum Oil Refinery) jest najnowszą rafinerią w Europie (rozpoczęła działalność we wrześniu 2012 r.), umożliwia hydrokraking 39 tys. baryłek ropy dziennie, wytwarzając olej napędowy o niskiej zawartości siarki, a także produkcję 120 tys. m³ wodoru na godzinę. Rafineria Saloniki (Thessaloniki - Hellenic Petroleum Oil Refinery) dostarcza wszystkie rodzaje paliw o niskiej zawartości siarki, dzięki posiadanym instalacjom odsiarczania benzyn, nafty i gazu oraz odzyskiwania siarki elementarnej.

---

⁶¹ <http://www.dei.gr>, 30.06.2014.

⁶² <http://www.ppcr.gr>, 30.06.2014.

⁶³ <http://www.desmie.gr>, 30.06.2014.

⁶⁴ <http://www.hellenic-petroleum.gr>, 30.06.2014.

⁶⁵ <http://www.elpet-balkaniki.gr>, 30.06.2014.

⁶⁶ <http://www.okta-elpe.com>, 30.06.2014.

⁶⁷ <http://www.asprofos.gr>, 30.06.2014.

Przedsiębiorstwo Hellenic Petroleum SA, poprzez Elpedison Power⁶⁸ produkuje i sprzedaje energię elektryczną, poprzez Hellenic Petroleum Renewable Energy Sources SA (ELPE RES)⁶⁹ wytwarza energię elektryczną w elektrowniach wiatrowych, wodnych i słonecznych, a posiadając 35% udziałów w DEPA uczestniczy w imporcie i sprzedaży gazu ziemnego, w tym LNG, oraz w gazowych projektach transgranicznych.

Kosowo

Misja Tymczasowej Administracji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kosowie (ang. United Nations Interim Administration Mission in Kosovo - UNMIK) w latach 1999-2009, na mocy przyjętej w dniu 10 czerwca 1999 r. przez Radę Bezpieczeństwa ONZ rezolucji RB S/RES/ 1244 (1999) była odpowiedzialna za odbudowę kluczowej infrastruktury Kosowa, w tym także infrastruktury energetycznej – obecnie należy to do unijnej misji EULEX.⁷⁰

Kosowska Korporacja Energetyczna (KEK)⁷¹ jest jedyną korporacją energetyczną w Kosowie. Po zwolnieniu większości pracowników w latach 1989-1999 przez władze w Belgradzie, wznowiła działanie w 1999 r. pod kontrolą międzynarodową. Jej samodzielne funkcjonowanie datuje się od 2005 r. Koordynuje ona m.in. wydobywanie węgla brunatnego ze złóż Mirash i Bardh, produkcję energii elektrycznej w elektrowniach opalanych węglem brunatnym Kosovo A i Kosovo B, a także przesył energii elektrycznej w sieci energetycznej o długości ok. 19 tys. km (od 0,4 do 35 kV) oraz jej dystrybucję na terytorium Kosowa.

Kosovës Operator i Sistemit, Transmissionit dhe Tregut (KOSTT) jako operator linii wysokiego napięcia odgrywa kluczową rolę w kosowskim systemie energetycznym. Odpowiada za planowanie, rozwój, utrzymanie i funkcjonowanie Kosowskiego Systemu Przesyłu Energii Elektrycznej (ang. Kosovo Electricity Transmission System - KETS), a także obsługę rynku energii elektrycznej. KOSTT, będąc przedsiębiorstwem publicznym stanowiącym własność Skarbu Państwa oraz Ministerstwa Gospodarki i Finansów, zarządza siecią transmisyjną wysokich napięć elektrycznych 110, 220 i 400 kV o całkowitej długości 1.141,3 km.⁷²

Macedonia

Do 2004 r. na rynku energii elektrycznej w Macedonii dominowało przedsiębiorstwo Electrostopanstvo na Macedonia (ESM). W 2004 r. z ESM zostały wyodrębnione: AD MEPSO (przesył), AD ESM (dystrybucja), AD ELEM

---

⁶⁸ <http://www.elpedison.gr>, 30.06.2014.

⁶⁹ <http://www.heliev.gr>, 30.06.2014.

⁷⁰ Już po ogłoszeniu niepodległości przez Parlament Kosowa w dniu 17 lutego 2008 r. nadzór nad sytuacją w Kosowie, na mocy własnej decyzji z dnia 4.02.2008 r. o uruchomieniu misji EULEX Kosovo, przejęła Unia Europejska. Wstępną zdolność operacyjną EULEX osiągnęła 9 grudnia 2008 r., a pełną gotowość operacyjną 6 kwietnia 2009 r. Rząd Kosowa obawiając się weta Rosji i Chin, tj. dwóch stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ, dotychczas nie złożył formalnego wniosku o przyjęcie Republiki Kosowa do Organizacji Narodów Zjednoczonych, przypis własny.

⁷¹ <http://www.kek-energy.com>, 30.06.2014.

⁷² <http://www.kostt.com>, 30.06.2014.

(wytwarzanie, w elektrowniach ciepłych i hydroelektrowniach) i AD TEC Negotino (wytwarzanie). W 2005 r. 90% akcji AD ESM, jedyne go dystrybutora energii elektrycznej w Macedonii, nabyło austriackie przedsiębiorstwo EVN Macedonia AG, które posiada także 11 małych hydroelektrowni.

ELEM (mac. Електрани на Македонија)⁷³ zapewnia ok. 96% krajowej produkcji energii elektrycznej, posiada w elektrowniach ciepłych 800 MW mocy zainstalowanej, a w elektrowniach wodnych 530 MW.

MEPSO (mac. Македонски електропреносен систем оператор)⁷⁴ jest własnością skarbu państwa, odpowiada za sprawny przesył elektrycznej przez linie wysokiego napięcia do klientów hurtowych (kopalnia, rafineria, stalownia itd.) oraz niskiego napięcia do EVN Macedonia.

EVN Macedonia⁷⁵ dystrybuje i dostarcza energię elektryczną do odbiorców indywidualnych, dysponuje m.in. 2000 km linii niskich napięć.

Największym przedsiębiorstwem w Macedonii dystrybuującym produkty ropopochodne i gaz ziemny jest Makpetrol AD⁷⁶, który posiada ok. 120 stacji benzynowych i 12 magazynów przechowywania produktów ropopochodnych. Makpetrol ma 50% udziałów w macedońskim przedsiębiorstwie GA-MA AD⁷⁷ importującym gaz ziemny i zarządzającym gazociągiem.

Rafineria OKTA, sprzedana w 1999 r. - własność greckiej firmy Hellenic Petroleum - od 2001 r. jest notowana na giełdzie w Skopje. Posiada instalacje destylacji atmosferycznej, trzy jednostki hydroodsierczania (benzyny, nafty i oleju napędowego). Rafineria jest zasilana ropą naftową za pośrednictwem rurociągu z rafinerii w Salonikach. W rafinerii OKTA produkowane są głównie: benzyny, olej napędowy, olej opałowy, gaz płynny oraz paliwo lotnicze.

Rumunia

Na rynku energii elektrycznej Rumunii dominowało przedsiębiorstwo państwowe CONEL, które w 2000 r. zakończyło działalność, w efekcie czego powstały cztery odrębne funkcjonalnie przedsiębiorstwa: Termoelectrica, Hidroelectrica, Transelectrica oraz Electrica SA.

Termoelectrica⁷⁸ produkuje energię elektryczną i ciepło poprzez spalanie paliw kopalnych, przeprowadza remonty i modernizacje, dokonuje zakupu paliwa. Jej struktura organizacyjna obejmuje:

- trzy oddziały bez osobowości prawnej: Electrocentrale Braila (moc zainstalowana 647 MW), Electrocentrale Borzesti (410 MW), Electrocentrale Doicesti (400 MW),
- cztery spółki zależne posiadające osobowość prawną, których jest jedynym udziałowcem: Electrocentrale Deva SA⁷⁹ (moc zainstalowana 1.275 MW),

---

⁷³ <http://www.elem.com.mk>, 30.06.2014.

⁷⁴ <http://www.mepso.com.mk>, 30.06.2014.

⁷⁵ <http://www.evn.mk>, 30.06.2014.

⁷⁶ <http://www.makpetrol.com.mk>, 30.06.2014.

⁷⁷ <http://www.gama.com.mk>, 30.06.2014.

⁷⁸ <http://www.termoelectrica.ro>, 30.06.2014.

⁷⁹ <http://www.termodeva.ro>, 30.06.2014.

Electrocentrale Bucuresti SA (2.194 MW), Electrocentrale Galati SA⁸⁰ (375 MW), Electrocentrale Paroseni SA (150 MW),

- udziały w spółce Complexul Energetic Oltenia SA (łącznie 12 bloków energetycznych o mocy zainstalowanej 3.750 MW).

Spółka Complexul Energetic Oltenia SA⁸¹ utworzona została w 2011 r. z połączenia spółek: Societatea Națională a Lignitului Oltenia Tg.Jiu SA⁸² (krajowa spółka węgla brunatnego), Complexul Energetic Craiova SA (2 bloki energetyczne po 315 MW), Complexul Energetic Turceni SA⁸³ (4 bloki po 330 MW), Complexul Energetic Rovinari SA⁸⁴ (4 bloki po 330 MW), elektrociepłownia Craiova II (2 bloki po 150 MW).

Hidroelectrică⁸⁵ produkuje energię elektryczną z odnawialnych źródeł energii, w szczególności w elektrowniach wodnych, zapewniając dostawy ok. 30% całkowitej produkcji krajowej. Obsługuje 104 hydroelektrownie, w tym 89 na zaporach wyższych niż 10 m (najwyższa 168 m Gura Apelor).

Transelectrica⁸⁶ specjalizuje się w przesyłaniu energii elektrycznej przez linie energetyczne wysokich napięć, pełni rolę rumuńskiego OST, który odgrywa kluczową rolę na rynku energii elektrycznej. Odpowiada za sprawność systemu przesyłowego i przesyłu energii elektrycznej, rozwój infrastruktury zapewniający bezpieczeństwo krajowego systemu elektroenergetycznego, dostawy do odbiorców hurtowych i dystrybutorów, a także wymianę energii elektrycznej z krajami sąsiednimi.

Electrica⁸⁷ dystrybuje energię elektryczną i dostarcza ją do odbiorców. Prowadzi ją w trzech z dawnych ośmiu regionów dystrybucji energii, gdyż w pięciu już sprywatyzowanych pakiety kontrolne przejęły: ČEZ (Electrica Oltenia), Enel (Electrica Banat, Electria Dobrogea, Electrica Muntenia) i E.On (Electrica Moldova). Electrica obsługuje ok. 3,5 mln klientów w regionach: Transylwania Nord, Transylwania Sud, Muntenia Nord. Posiada udziały w ww. sprywatyzowanych spółkach, a także świadczy usługi konserwacji systemów energetycznych w całym kraju.

Rumunia z powodzeniem rozwija energetykę jądrową, pokrywającą 18% krajowego zapotrzebowania na energię elektryczną, bazując na naturalnych rezerwach uranu i ciężkiej wodzie produkowanej w kraju. Elektrownia jądrowa NPP Cernavoda, dysponująca dwoma blokami energetycznymi typu Candu 6, zarządzana jest przez państwowe przedsiębiorstwo Nuclearelectrica.⁸⁸

Nuclearelectrica z siedzibą w Bukareszcie koordynuje działalność spółek zależnych:

---

⁸⁰ <http://www.cetgalati.ro>, 30.06.2014.

⁸¹ <http://www.cenoltenia.ro>, 30.06.2014.

⁸² <http://www.snlo.ro>, 30.06.2014.

⁸³ <http://www.eturceni.ro>, 30.06.2014.

⁸⁴ <http://www.cerovinari.ro>, 30.06.2014.

⁸⁵ <http://www.hidroelectrica.ro>, 30.06.2014.

⁸⁶ <http://www.transelectrica.ro>, 30.06.2014.

⁸⁷ <http://www.electrica.ro>, 30.06.2014.

⁸⁸ <http://www.nuclearelectrica.ro>, 30.06.2014.

- Elektrowni Jądrowej Cernavoda (oprócz energii elektrycznej dostarczającej rocznie 40-50 tys. Gcal ciepła do sieci miejskiej i odbiorców przemysłowych),
- Zakładu Produkcji Paliwa Jądrowego Pitesti (produkowane pręty paliwowe mają żywotność ok. 1 roku, 6 ich zestawów generuje energię z mocą 1.115 MW, co odpowiada 1,11 tys. t węgla o kaloryczności 3200 kcal/kg).

Gaz ziemny w Rumunii wydobywają głównie:

- Romgaz⁸⁹ – prowadzi poszukiwania nowych złóż w kraju i poza jego granicami, wydobywa gaz, buduje i rozbudowuje podziemne magazyny gazy, składowe surowiec w ww. magazynach oraz świadczy usługi w zakresie transportu gazu, jest największym w kraju importerem gazu,
- OMV Petrom⁹⁰ – największy producent ropy i gazu w Europie Południowo-Wschodniej, dysponujący w Rumunii 950 km siecią dystrybucji gazu.

Romgaz dysponuje 6 podziemnymi magazynami gazu o łącznej pojemności czynnej 2,76 mld m³/cykl, w tym:

- Bilcuresti – o pojemności czynnej 1,3 mld m³/cykl,
- Urziceni – 0,25 mld m³/cykl,
- Balaceanca – 0,05 mld m³/cykl,
- Sărmășel – 0,80 mld m³/cykl,
- Ghercesti – 0,15 mld m³/cykl,
- Balti – 0,20 mld m³/cykl.

Transport gazu ziemnego do kraju leży w gestii Transgaz SA.⁹¹ Zapewnia on niedyskryminacyjny dostęp do systemu przesyłowego stronom trzecim, buduje, rozbudowuje, utrzymuje i modernizuje infrastrukturę przesyłową.

Największymi dystrybutorami gazu w Rumunii są: Romgaz, Petrom, E.On Gaz Distribuție⁹² i Distrigaz Sud⁹³ (własność Gaz de France).

Największym przedsiębiorstwem naftowym jest Petrom, które eksploatuje pola naftowe nie tylko w Rumunii, ale także w Kazachstanie, Indiach, krajach post jugosłowiańskich, Węgrzech i Mołdowie. Petrom prowadzi działalność także w obszarze poszukiwania, wydobywania, dystrybucji i sprzedaży gazu ziemnego. 51% udziałów w przedsiębiorstwie Petrom, wydobywającym 99% rumuńskiej ropy i 50% gazu, przejęło austriackie OMV.

Druga pod względem obrotu firma naftowa Rompetrol⁹⁴ zajmuje się poszukiwaniem, wydobywaniem i rafinacją ropy naftowej. Spółka dysponuje 450 stacjami benzynowymi w Rumunii oraz łącznie 1000 punktów tankowania w 6 krajach (Rumunia, Mołdowa, Bułgaria, Francja, Hiszpania, Gruzja), działającymi pod markami: Rompetrol, Dyneff i Litro. Grupa posiada również międzynarodową sieć handlu ropą naftową poprzez spółki zależne w Hiszpanii, Francji i Szwajcarii. W 2007 r. 75% udziałów w niej przejęła kazachska kampania państwowa KazMunayGas⁹⁵.

⁸⁹ <http://www.romgaz.ro>, 30.06.2014.

⁹⁰ <http://www.petrom.com>, 30.06.2014.

⁹¹ <http://www.transgaz.ro>, 30.06.2014.

⁹² <http://www.eon-gaz-distributie.ro>, 30.06.2014.

⁹³ <http://www.distrigazsud-retele.ro>, 30.06.2014.

⁹⁴ <http://www.rompetrol.ro>, 30.06.2014.

⁹⁵ <http://www.kmg.kz>, 30.06.2014.

Kolejne przedsiębiorstwa na rumuńskim rynku ropy naftowej to: prowadzące działalność rafineryjną i dystrybucyjną Petrotel - Lukoil, będące w ponad 90% własnością rosyjskiej grupy Lukoil (rafineria w Ploiesti, 301 stacji benzynowych i 9 magazynów produktów petrochemicznych), oraz dystrybutorzy paliw i produktów naftowych węgierski MOL (137 stacji) i włoska ENI⁹⁶ (37).

Rumuńskie rurociągi naftowe kontroluje firma CONPET, która także prowadzi drogowy transport paliw. Można nimi z terminalu w Konstancy w głąb kraju (długość 1.450 km) transportować 10 mln t ropy naftowej rocznie. Rurociąg importowy (1.200 km) pozwala na przesył 18 mln t ropy rocznie. Skroplony etan przesyłany jest rurociągiem Turburea-Arpechim (1.150 km).

Terminalem naftowym w Konstancy zarządza Oil Terminal Company. Terminal pozwala na rozładunek 24 mln t. ropy naftowej rocznie.

Poszczególnymi rafineriami zarządzają: Pitești (przerób 70 tys. b/d), Petrobrazi Ploiești (90 tys. b/d) i Barcău (15 tys. b/d) – Petrom/OMV, Astra (20 tys. b/d) – Interagro, Konstanca (100 tys. b/d) i Vega Ploiești (20 tys. b/d)– Rompetrol, Petrotel Ploiești (68 tys. b/d) – Lukoil, Onești (70 tys. b/d) – Calder, Cămpina (15 tys. b/d) – Omnipex Chemicals.

Serbia

Elektroenergetyka cieplna w Serbii opiera się na dwóch przedsiębiorstwach:

- Electric Power Industry of Serbia – jedynym wytwórcy energii elektrycznej,
- Elektromreza Srbije – jedynym operatorem serbskiego systemu transmisji i jedynym operatorem rynku.

Electric Power Industry of Serbia (EPS)⁹⁷, przedsiębiorstwo państwowe utworzone w 2005 r., zajmuje się: wytwarzaniem energii elektrycznej, dystrybucją energii elektrycznej i zarządzaniem systemem dystrybucji, handlem energią elektryczną, produkcją, przetwarzaniem i transportem węgla, produkcją pary i ciepłej wody w kogeneracji z produkcją energii elektrycznej.

Elektromreza Srbije (EMS)⁹⁸, tzw. państwowe przedsiębiorstwo niezależne (od 2005), działa w obszarach: przesyłu energii elektrycznej, zarządzania systemem transmisji, organizacji rynku energii elektrycznej.

Dystrybucją energii elektrycznej zajmują się:

- Elektrovojvodina d.o.o. Nowy Sad⁹⁹ – utworzone w 1958 r. przez połączenie kilku miejskich przedsiębiorstw dystrybucyjnych, do 2005 r. stanowiło część Elektroprivredy Srbije,
- Elektrodistribucija Beograd d.o.o. Belgrad – obejmuje swoim działaniem 16 miast, 123 osiedla (łącznie ok. 1,7 mln mieszkańców),
- Elektrosrbija d.o.o. Kraljevo – 12 powiatów i miasto Belgrad,
- Centar, d.o.o. Kragujevac¹⁰⁰ – utworzone w 2006 r. w wyniku połączenia Elektrošumadiji Kragujevac i Elektromoravy Požarevac, w wyniku reorganizacji

⁹⁶ <http://www.eniromania.com>, 30.06.2014.

⁹⁷ <http://www.eps.rs>, 30.06.2014.

⁹⁸ <http://www.ems.rs>, 30.06.2014.

⁹⁹ <http://www.elektrovojvodina.rs>, 30.06.2014.

¹⁰⁰ <http://www.edcentar.com>, 30.06.2014.

drugiej części przedsiębiorstwa w 2007 r. wyodrębniono z niej trzeci oddział “Elektromoravy” Smederevo,

- Jugoistok d.o.o. Niš¹⁰¹ – utworzone w 2006 r., obejmuje oddziały: Elektrotimok Zaječar, Elektrodistribucija Niš, Elektrodistribucija Pirotd, Elektrodistribucija Prokuplje, Elektrodistribucija Leskovac i Elektrodistribucija Vranje.

Na rynku ropy naftowej działają przedsiębiorstwa państwowe: NIS (serb. Naftna Industrija Srbije) a.d.¹⁰², Transnafta¹⁰³, FAM d.o.o. Krusevac¹⁰⁴, Rafinerija nafte Beograd d.o.o.¹⁰⁵, a także przedsiębiorstwa prywatne i korporacje międzynarodowe: Lukoil-Beopetrol a.d.¹⁰⁶, EKO Yu, OMV, Nafta a.d., Petrobart-Avia, Trizon Group, MOL, Oktanoil, Chemol, Bell Chemical i inne.

Poszukiwaniem i wydobyciem ropy naftowej, gazu i energii geotermalnej zajmuje się wyłącznie przedsiębiorstwo państwowe NIS – Naftagas¹⁰⁷, cztery oddziały Naftna Industrija Srbije a.d., Novi Sad. Produkcję pochodnych ropy naftowej prowadzą: NIS – Refinery Pancevo oraz NIS – Refinery Novi Sad. Łączne możliwości przerobu obu rafinerii wynoszą 7,3 mln ton surowca. Transport ropy naftowej umożliwia rurociąg JANAF¹⁰⁸, z Chorwacji do rafinerii Pancevo i Novi Sad, a także tankowce wzdłuż rzek Dunaj i Sava.

Javno preduzeće Srbijagas¹⁰⁹ – lider rynku gazu w Serbii – to spółka akcyjna z siedzibą w Nowym Sadzie, utworzona w 2005 r., zajmujące się transportem, dystrybucją, magazynowaniem i sprzedażą gazu ziemnego. Do jej głównych obowiązków należy:

- zapewnienie bezpieczeństwa dostaw gazu ziemnego,
- zapewnienie sprawnego działania oraz rozwój systemów: przesyłowego, dystrybucji i magazynowania,
- poszukiwanie możliwości rozwoju dla ustanowienia nowych szlaków i źródeł dostaw przez połączenie z systemami przesyłowymi w krajach sąsiednich,
- opracowanie zasad racjonalnego i energooszczędnego wykorzystania gazu ziemnego, przy zagwarantowaniu ochrony środowiska i realizacji zasad zrównoważonego rozwoju

Słowenia

Przed 2001 r. słoweński rynek energii elektrycznej, podobnie jak w większości państw w badanym regionie był zmonopolizowany. Wówczas to powołano do życia

---

¹⁰¹ <http://www.jugoistok.com>, 30.06.2014.

¹⁰² W 2009 r. Gazpromnieft (spółka córka Gazpromu) przejął 51% udziałów koncernu NIS za 400 mln USD oraz obietnicę inwestycji w wysokości 500 mln USD, przypis własny.

¹⁰³ <http://www.transnafta.rs>, 30.06.2014.

¹⁰⁴ <http://www.fam.co.rs>, 30.06.2014.

¹⁰⁵ <http://www.rnb.rs>, 30.06.2014.

¹⁰⁶ W 2003 r., rosyjski Lukoil nabył 79,5% serbskiego przedsiębiorstwa naftowego Beopetrol, przypis własny.

¹⁰⁷ <http://www.portal-srbija.com/nis-naftagas>, 30.06.2014.

¹⁰⁸ <http://www.janaf.hr>, 30.06.2014.

¹⁰⁹ <http://www.srbijagas.com>, 30.06.2014.

Borzen Sp. z o.o. - Operatora Rynku Energii (ang. Borzen d.o.o. - Power Market Operator¹¹⁰), który odpowiada za rozliczanie i regulowanie sfinalizowanych transakcji, utrzymywanie zapisów dwustronnych kontraktów, sporządzanie planów uwzględniających odchylenia oraz publikowanie danych o rynku. Borzen koordynuje funkcjonowanie słoweńskiego systemu energii elektrycznej oraz wspiera plany operatorów rozwoju produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych i rozwoju kogeneracji.

Do największych przedsiębiorstw wytwarzających energię elektryczną należy Holding Slovenske Elektrarne (HSE)¹¹¹, który zajmuje się m.in.: produkcją i sprzedażą energii elektrycznej, świadczeniem usług dodatkowych niezbędnych do funkcjonowania systemu elektroenergetycznego, zarządzaniem i wdrażaniem projektów energetycznych i środowiskowych.

HSE d.o.o. z siedzibą w Lublaniu oraz biurami w Mariborze, Velenje, Novej Goricy i Sevnici jest podmiotem dominującym w Grupie HSE. Jego kierownictwo zarządza spółkami zależnymi:

- Dravske elektrarne Maribor doo (DEM)¹¹² – największym słoweńskim producentem energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych, dysponującym 8 elektrowniami wodnymi na rzece Drawa (o łącznej mocy 575 MW), 3 małymi hydroelektrowniami oraz 2 elektrowniami słonecznymi,

- Soške elektrarne Nova Gorica doo (SENG)¹¹³ – spółce produkującej energię elektryczną dzięki energii odnawialnej rzeki Soca i jej dopływów, dysponującą 5 dużymi i 21 małymi elektrowniami wodnymi (łącznie 346 MW),

- Hidroelektrarne na spodnji Savi doo (HESS)¹¹⁴ – firmą koordynującą prace elektrowni wodnych na dolnej Sawie oraz elektrowni ciepłej Brestanica,

- Termoelektrarna Trbovlje doo (TET)¹¹⁵ – największą elektrownią cieplną.

Energię elektryczną dostarcza także spółka GEN energija, d.o.o.¹¹⁶ z Vrbinj, pokrywająca ok. 30% zapotrzebowania kraju, sprzedająca jednak prąd głównie poza granicami kraju (2010: 71,6%). Grupuje ona głównie przedsiębiorstwa dostarczające energię elektryczną w oparciu o technologie niewęglowe, w tym: elektrownię jądrową Krško (słow. Nuklearna elektrarna Krško – NEK), hydroelektrownie zlokalizowane na rzece Sawa (Savske elektrarne Ljubljana – SEL i Hidroelektrarne na Spodnji Savi – HESS) oraz elektrownie słoneczne (m.in. Mavčiče, Medvode, Vrhovo i Brestanica).

Transmisją energii elektrycznej zajmuje się państwowa spółka Elektro-Slovenija, d.o.o.¹¹⁷ (ELES) z siedzibą w Lublaniu, będąca wyłącznym operatorem sieci przesyłowych. ELES dysponuje 2.572 km linii przesyłowych, w tym: 508 km linii 400 kV, 328 km linii 220 kV i 1.736 km linii 110 kV. Przedsiębiorstwo zapewnia także wymianę energii elektrycznej z krajami sąsiednimi, w tym z:

---

¹¹⁰ <http://www.borzen.si>, 30.06.2014.

¹¹¹ <http://www.hse.si>, 30.06.2014.

¹¹² <http://www.dem.si>, 30.06.2014.

¹¹³ <http://www.seng.si>, 30.06.2014.

¹¹⁴ <http://www.he-ss.si>, 30.06.2014.

¹¹⁵ <http://www.tet.si>, 30.06.2014.

¹¹⁶ <http://www.gen-energija.si>, 30.06.2014.

¹¹⁷ <http://www.eles.si>, 30.06.2014.

Austrią 2 x 400 kV i 1 x 220 kV, Włochami – 1 x 400 kV i 1 x 220 kV oraz Chorwacją 3 x 400 kV, 2 x 220 kV i 3 x 110 kV.

Importująca gaz ziemny i zajmująca się jego dystrybucją Grupa Geoplin d.o.o. Ljubljana obejmuje dwa główne podmioty: Plinovodi d.o.o., zarządzający systemem przesyłowym i Geocom Ltd, grupujący inżynierów energetyki.

Największym przedsiębiorstwem dystrybuującym produkty naftowe jest Petrol dd Ljubljana. Spółka w 2012 r. posiadała 462 stacje benzynowe, w tym: 315 w Słowenii, 36 w Bośni i Hercegowinie, 92 w Chorwacji, 8 w Serbii, 6 w Kosowie i 5 w Czarnogórze. W 2010 r. spółkę przejął chorwacki Jadran Plin d.o.o. Unešić zajmujący się magazynowaniem gazu ziemnego.

Integracja sektora energetycznego państw bałkańskich z Unią Europejską

Celem integracji europejskiej jest szerzenie pokoju stabilności i dobrobytu, zaś droga do niej wiedzie poprzez zrzeczenie się kolejnych państw przystępujących części suwerenności na rzecz wspólnoty kształtowanej przez państwa już do niej należące. Najwięcej mogły zyskać pierwsze przyjmowane kraje, najmniej ostatnie. W czołowiec było jedno z państw bałkańskich – Grecja, która w 1981 r. przystąpiła do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, stając się ich dziesiątym krajem członkowskim.¹¹⁸

Ubiegając się o członkostwo we Wspólnotach Europejskich, a od 1992 r. w Unii Europejskiej kolejne państwa kandydujące (a także potencjalni kandydaci) systematycznie są oceniane pod kątem dostosowywania swojego systemu prawnego do wymogów *acquis communautaire* w poszczególnych obszarach, w tym w sektorze paliw i energii. Podstawowym warunkiem jest przestrzeganie wspólnych wartości¹¹⁹, zaś kolejne wymagania określa art. 49 Traktatu o Unii Europejskiej.¹²⁰ Państwo planujące akcesję przedstawia wniosek o członkostwo Radzie Europejskiej, która powiadamia Parlament Europejski i parlamenty narodowe, a także zasięga opinii Komisji Europejskiej. Rada podejmuje decyzję jednogłośnie, Parlament Europejski większością głosów, zaś traktat akcesyjny podlega ratyfikacji przez kraje członkowskie i przystępujące.

---

¹¹⁸ Por. rozdział 3, s. 122 i kolejne.

¹¹⁹ Art. 2 Traktatu o Unii Europejskiej: *Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne Państwom Członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.* (Dz. Urz. UE C 115 z 9.5.2008, wersja skonsolidowana).

¹²⁰ Art. 49: *Każde państwo europejskie, które szanuje wartości, o których mowa w artykule 2, i zobowiązuje się je wspierać, może złożyć wniosek o członkostwo w Unii. O wniosku tym informuje się Parlament Europejski i parlamenty narodowe. Państwo ubiegające się o członkostwo kieruje swój wniosek do Rady, która stanowi jednogłośnie po zasięgnięciu opinii Komisji oraz po otrzymaniu zgody Parlamentu Europejskiego, udzielonej większością głosów jego członków. Brane są pod uwagę kryteria kwalifikacji uzgodnione przez Radę Europejską. Warunki przyjęcia i wynikające z tego przyjęcia dostosowania w Traktatach stanowiących podstawę Unii są przedmiotem umowy między Państwami Członkowskimi a Państwem ubiegającym się o członkostwo. Umowa ta podlega ratyfikacji przez wszystkie umawiające się Państwa, zgodnie z ich odpowiednimi wymogami konstytucyjnymi.*

Unia Europejska musi przede wszystkim być w stanie przyjąć nowych członków, natomiast państwo kandydujące jest zobowiązane spełniać tzw. *pozostałe kopenhaskie kryteria kwalifikacyjne* obejmujące kryteria polityczne i gospodarcze oraz zdolność do wypełniania obowiązków państwa członkowskiego.¹²¹ Wnioski akcesyjne poza Bośnią i Hercegowiną oraz Kosowem złożyły wszystkie państwa badanego regionu: Grecja (1975), Bułgaria (1995), Rumunia (1995), Słowenia (1996), Chorwacja (2003), Macedonia (2004), Czarnogóra (2008), Albania (2009) i Serbia (2009). Spośród nich do Unii Europejskiej dotychczas przystąpiły: Grecja (1981), Słowenia (2004), Bułgaria i Rumunia (2007) oraz Chorwacja (2013). Status państwa kandydującego otrzymały: Macedonia (od 2005), Czarnogóra (od 2010) oraz Serbia (od 2012). Do potencjalnych kandydatów zaliczane są: Albania (nie otrzymała statusu kandydata), Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo.

W latach 2001-2003 Komisja Europejska pozytywnie oceniała postępy Słowenii w zakresie bezpieczeństwa dostaw, wydajności energetycznej, ustanowienia wewnętrznego rynku energii oraz bezpieczeństwa jądowego. Pozytywnie, choć nieco niżej oceniane były w ww. okresie postępy Bułgarii i Rumunii, które to kraje (ze względu na nieprzygotowanie w wielu innych dziedzinach nie zostały przyjęte w 2004 r.) weszły do Unii Europejskiej z początkiem 2007 r. W 2004 r. Unia Europejska ustanowiła partnerstwo z Albanią, Bośnią i Hercegowiną, Chorwacją, Macedonią oraz Serbią i Czarnogórą, włącznie z Kosowem.¹²² Partnerstwo zapewniło ramy dla priorytetów wynikających z analiz odmiennych sytuacji państw bałkańskich, na których winny skoncentrować się kraje zmierzające do integracji z Unią Europejską. Partnerstwo wspierało proces stabilizacyjny i stowarzyszeniowy realizowany przez ww. kraje oraz ich wysiłki do sprostania kryteriom przystąpienia określonym przez Radę Europejską. W krótkim czasie po zakończeniu negocjacji przez Bułgarię i Rumunię (kwiecień 2005), kraje objęte partnerstwem kolejno rozpoczęły negocjacje akcesyjne (w tym samym roku uczyniła to Chorwacja, a status państwa kandydującego otrzymała Macedonia).

---

¹²¹ W 1993 r. w Kopenhadze podczas szczytu Rady Europejskiej ustalone zostały kryteria określające warunki, jakie państwa stowarzyszone muszą spełnić, aby zostać przyjętym do Unii Europejskiej, są to: stabilność instytucji demokratycznych, praworządność, poszanowanie praw człowieka, ochrona mniejszości narodowych, funkcjonująca gospodarka rynkowa, gotowość sprostania warunkom konkurencji, zdolność do wypełniania obowiązków wynikających z członkostwa, przyjęcie wspólnotowego dorobku prawnego (tzw. *acquis communautaire*). Określono także warunek dotyczący Unii Europejskiej stanowiący, że każdorazowe przyjęcie nowego kraju członkowskiego będzie uzależnione od jej zdolności do jego przyjęcia, co leży w zainteresowaniu zarówno Unii, jak i kraju kandydującego, przypis własny.

¹²² Rozporządzenie Rady (WE) nr 533/2004 z dnia 22 marca 2004 r. w sprawie ustanowienia europejskiego partnerstwa w ramach procesu stabilizacyjnego i stowarzyszeniowego (Dz. Urz. UE L 86 z 24.3.2004), zmienione rozporządzeniem Rady (WE) nr 269/2006 z dnia 14 lutego 2006 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 533/2004 w sprawie ustanowienia europejskiego partnerstwa w ramach procesu stabilizacyjnego i stowarzyszeniowego (Dz. Urz. UE L 47 z 17.2.2006) oraz rozporządzeniem Rady (WE) nr 229/2008 z dnia 10 marca 2008 r. zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 533/2004 w sprawie ustanowienia europejskiego partnerstwa w ramach procesu stabilizacyjnego i stowarzyszeniowego (Dz. Urz. UE L 73 z 15.3.2008).

W 2010 r. Komisja Europejska¹²³ uznała, że wejście w życie Traktatu lizbońskiego gwarantuje Unii Europejskiej możliwość realizacji strategii rozszerzenia, przy jednoczesnym utrzymaniu tempa integracji europejskiej. Dobiegały wówczas końca negocjacje z Chorwacją, wniosek o członkostwo złożyła Serbia, status kandydata otrzymała Czarnogóra, a nie uzyskała Albania¹²⁴. Szereg złożonych problemów nadal jednak oczekiwało na rozwiązanie: utrzymywały się rozbieżności stanowisk między Słowenią i Chorwacją (spór graniczny) oraz Serbią i Kosowem (spór o status Kosowa), występowały problemy w zarządzaniu Bośnią i Hercegowiną, daleki od rozwiązania był problem nazwy Macedonii, tak jak kwestia Cypru. Pomimo kryzysu w latach 2009-2013, przedsiębiorstwa sektora paliw i energii w państwach bałkańskich rozwijały swoją działalność i umacniały pozycję w gospodarce poszczególnych krajów. Kryzys gospodarczy w ostatnich latach wywarł jednak wpływ na spowolnienie procesu prywatyzacji przedsiębiorstw, ich możliwości inwestycyjne w infrastrukturę i nowe technologie, a także ułatwił koncernom międzynarodowym wejście na rynki wewnętrzne państw regionu. Zaznaczyć należy, że we wszystkich badanych krajach przedsiębiorstwa energetyczne, z wyjątkiem pojedynczych firm, są niedoinwestowane i odgrywają istotną rolę głównie na rynku lokalnym.

Kryzys gospodarczy dotknął Bośnię i Hercegowinę (ze względu na procykliczną politykę budżetową, o dużym udziale w budżecie subsydiów i transferów socjalnych), Czarnogórę (ze względu na niewielką liczbę sektorów i uzależnienie od finansowania zewnętrznego), Chorwację, Serbię i Turcję (ze względu na ich silną integrację z rynkiem światowym), a ominął Albanie, Kosowo i Macedonię (ze względu na ich małe uzależnienie od eksportu). We wszystkich ww. krajach niski był popyt wewnętrzny, co częściowo wiązało się z utrzymującym się wysokim bezrobociem. Wiele zastrzeżeń budziły: skuteczność administracji i niezależność sądownictwa oraz rozwinięta przestępczość zorganizowana i korupcja.¹²⁵ Unia Europejska zniosła wymogi wizowe wobec Czarnogóry, Macedonii i Serbii, a pozostawiła je wobec Albanii, Bośni i Hercegowiny oraz Kosowa.

W badanym regionie coraz mocniejszą pozycję posiadają firmy rosyjskie, m.in.: Atomstrojeksport, Gazprom, Rosnieft, Transnieft, Zarubezhneft (poprzez NeftegazInKor i OPTIMA Group), Łukoil, a także pochodzące z krajów WNP, np. kazachska KazMunayGas i azerska SOCAR. Należy spodziewać się dalszej ekspansji rosyjskich firm energetycznych w państwach bałkańskich, co ze względu na wykorzystywanie przez Rosję energetyki jako narzędzia polityki zagranicznej może wywoływać przejściowe sytuacje kryzysowe podobne do konfliktów gazowych z lat 2006-2010.

---

¹²³ Komunikat Komisji do Parlamentu i Rady *Strategia rozszerzenia i najważniejsze wyzwania na lata 2010-2011*, KOM(2010) 660 wersja ostateczna.

¹²⁴ Zdaniem Komisji Europejskiej, negocjacje akcesyjne Albania powinna rozpocząć po osiągnięciu niezbędnego poziomu zgodności z kryteriami przystąpienia, przypis własny.

¹²⁵ W celu zwiększenia skuteczności w walce z przestępczością zorganizowaną i korupcją nadal niezbędny jest rozwój współpracy państw kandydujących do Unii Europejskiej oraz pozostałych nie należących do wspólnoty państw bałkańskich i Turcji z Europolem, Eurojustem i Frontexem, przypis własny.

We wszystkich państwach regionu, bezpośrednio lub pośrednio, obecne są energetyczne firmy tureckie, dla ekspansji których szczególnie sprzyjające warunki istnieją w Albanii, Bośni i Hercegowinie, Czarnogórze, Macedonii oraz Kosowie. Tamtejsze przedsiębiorstwa energetyczne wymagają inwestycji oraz nowych technologii, zaś władze w Ankarze, ze swojej perspektywy, obszar państw bałkańskich zaliczają do najważniejszych pod względem potrzeby zapewnienia stabilizacji gospodarczej. Coraz lepszą pozycję w regionie uzyskują także energetyczne przedsiębiorstwa greckie, obecne już w Bułgarii, Czarnogórze, Macedonii i Serbii.

W regionie obecne są również przedsiębiorstwa amerykańskie i posiadające siedzibę w krajach Unii Europejskiej, w tym m.in.: ExxonMobil, BP, Chevron, Shell, OMV, MOL, RWE, E.On, GdF i ČEZ. Firmy te ze względu na posiadane technologie oraz duże rezerwy kapitałowe są bardzo atrakcyjne dla modernizujących swój sektor paliw i energii państw bałkańskich i Turcji. Jednak, ze względu na obowiązujące w ww. firmach procedury, inwestowanie w nie dających gwarancji prawnych i finansowych gospodarkach oraz cechujących się dużą przestępczością i korupcją społeczeństwach może być utrudnione.

W elektroenergetyce znaczną rolę nadal odgrywa państwo, zwłaszcza posiadając większościowe udziały w przedsiębiorstwach zajmujących się przesyłem energii elektrycznej. Funkcjonujące w Albanii, Bośni i Hercegowinie, Czarnogórze, Macedonii oraz Serbii przedsiębiorstwa nie są samodzielnie w stanie zmienić niekorzystnej struktury produkcji energii elektrycznej, zaś w Serbii nie posiadają dostatecznych środków na modernizację infrastruktury przesyłowej, generującej duże straty energii. Stąd są one otwarte na inwestycje zarówno firm rosyjskich, unijnych, jak i innych.

SUMMARY

Balkan States' Energetics – Between European Union and Russian Federation

In the last few years, global energy policy is determined by the rapid development of non-conventional energy, in particular wind power, the lack of a unified position regarding the further development of nuclear energy, shale revolution in the United States, a controversial climate policy of the European Union and the use of natural gas for political purposes by Russia. The author tries to answer the question: which main actors operate in the energy sector of the Balkan states? There are analyzed actors in Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Montenegro, Greece, Kosovo, Macedonia, Romania, Serbia and Slovenia. The author stresses the importance of the need to ensure uninterrupted supplies to customers in the European Union.

Key words: energetics, Balkans, European Union, Russian Federation.